

DLOUHÁ
CESTA
DNEM
DO NOCI

*Na životě
není nic špatného.*

To my sami . . .

*„Nejsou tím vinny
naše hvězdy,*

*Brute, ale my sami,
že se po nás šlape“*

TYRONE

EUGENE O'NEILL

Přeložil Zdeněk Urbánek

Režie:

Radim Koval, nositel vyznamenání
Za vynikající práci

Scéna:

Vladimír Šrámek, nositel vyznamenání
Za vynikající práci

Kostýmy: Zdeňka Kadrnožková j. h.

Scénická hudba: Karel Kupka

Asistent režie: Jaroslav Nedvěd

James Tyrone . . . . zasloužilý umělec
Miroslav Holub

Mary Cavanová, zasloužilá umělkyně
jeho žena . . . . Zora Rozsypalová

James Tyrone,
jejich starší syn . . . Jaroslav Švéhlík

Edmund Tyrone,
jejich mladší syn . . . Oldřich Vlček

Gathleen, služebná . . Jiřina Barášová

Představení řídí:

M. Kožušník, nositel vyznamenání
Za vynikající práci

—
Napovídá: H. Reminová
—

Československá premiéra 23. dubna 1966
v Divadle Z. Nejedlého

Kolem nás, lidí roku 1966, proudí denně život. Jeho rytmus strhává trvale do svého proudu milióny lidí. Tyto nespočetné lidské osudy nikdo nezachytí, nezaznamená jejich úspěch či neúspěch, jejich výhry, prohry nebo životní katastrofy, k nimž denně dochází. Je nemožné zaznamenat, kdy silní překonávají překážky, které před ně život postavil, kdy slabí podléhají, protože neunesli tíhu života, jeho nesnesitelné břemeno, táhnoucí každého zvláště a stejně nemilosrdně ke dnu. Člověk jako by docházel k stále intenzivnějšímu pocitu narůstající životní komplikovanosti. A pod tímto nelítostným tlakem života, mezi jeho neúprosnými mlýnskými kameny, se nachází člověk. Jeho existence je poznamenána ani na okamžik se nezastavujícím zápasem se všemi impulsy, které na něj naléhají. Rodina, partner, společnost, přátelství, láska, nenávisť, sobectví, velkorysost, statečnost a zbabělost vystávají v nových a nových proměnách a je na člověku, aby obstál, aby nepodleh, aby vydržel se svými silami, aby neztratil vnitřní pocit odpovědnosti, aby nezahladil sám sebe. Odpovědnost jakoby se však mnohým stala nesnesitelným břemenem. A tak svou odpovědnost zahazují v (bláhové fikci, že utečou sami před sebou. Zde však začíná ona ironie. V okamžiku, kdy odhodili odpovědnost ze sebe, a tím i za ostatní, pronikli život a začali svůj sestup do podsvětí. Není to jenom jejich vina. Byli obkličeni a když bojovali sebestatečněji, tento boj byl nad jejich silou. Tak se tedy narodí člověk, stvoří si své ideály, zvolí si principy — morální, společenské, etické atd., podle nichž chce žít; je plný života, energie, plánů, entuziasmu a to všechno se v procesu života někde ztratí, propadne, ideál se zamění iluzí, jedna iluze vystřídá druhou a člověk se postupně

Poznámka k inscenaci

dostává do atmosféry polopravd a lží, které mu milosrdně zastírají vlastní nemohoucnost nebo životní prohru. Domnívám se, že je nutně provádět objevy, hledat a pojmenovat příčiny, proč ze zdravých a silných lidí se staly trosky. Pokládám za svou povinnost sestoupit do člověka a nalézt to, co způsobilo jeho vnitřní destrukci. Pokládám za svou odpovědnost varovat všechny lidi, aby nepodlehli těm vnitřním silám, které způsobují negaci člověka. Mám na mysli oscilaci kladných a záporných sil uvnitř člověka, sil, které způsobují překvapující změny v jeho vnitřním ustrojení, které mohou znamenat obrození, ale právě tak degeneraci a rozpad. Chci myslet na ty, kteří v životě zeslábli a neunesli jeho tíhu, kteří pohráli své životní sny a ideály, kterým zůstala hořká skutečnost, pocit okradení a životní prohry. Myslíl jsem na postavy ve hře, ale i na lidi, které vídám a znám ze svého blízkého i vzdáleného okruhu. Přemýšlel jsem o berlách — o prostředcích, které si zvolili, aby v sobě popřeli deprimující pocit životní prohry a navodili si jakkoliv iluzi štěstí a vnitřní jistoty. Přemýšlel jsem o zápasech, které každý prodělal, jimiž prošel a snažil jsem se je pochopit. Proto chci vidět hru ve spojitosti se životem jak ho znám, nikoliv jako vzdálenou, nic nepřipomínající výlučnost. Neboť si myslím, že mnohé, co existuje ve hře, existuje i v životě, který žijeme. Chci hrát nikoliv o životní kapitulaci, ale o zápasech, které každá postava prodělává. A protože výsledkem každého zápasu je prohra nebo výhra, máme co dělat i v těchto případech s odpovídajícími analogiemi. Proto končím citací Jamese Tyrona z jeho životní zpovědi: „ . . . Na životě není nic špatného. To my sami . . . (cituje) „Nejsou tím vinny naše hvězdy, Brute, ale my sami, že se po nás šlape.“

—kb—

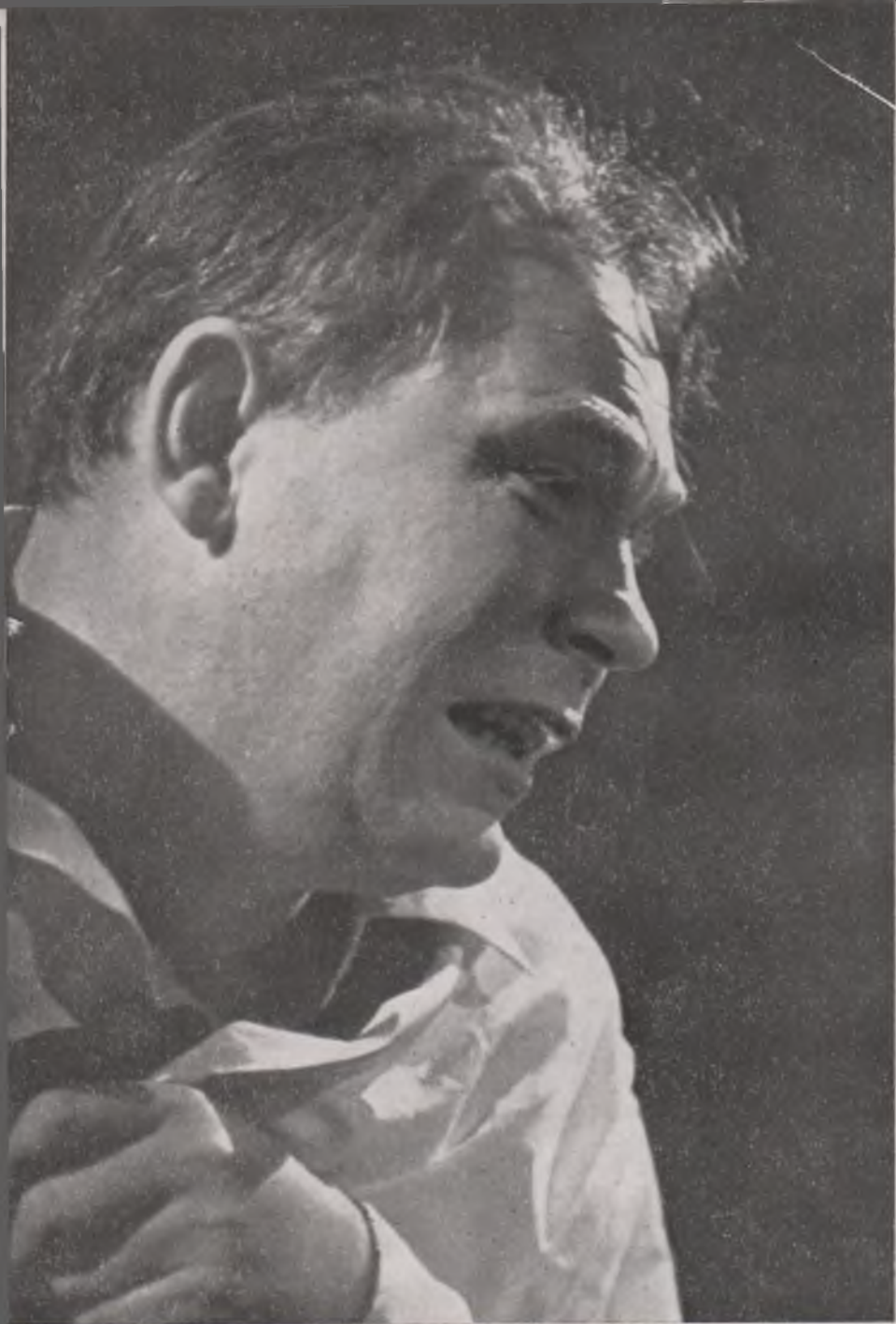

Eugene O'Neill

Biografická poznámka o autorovi dnešní premiéry neplní tentokrát jen poslání běžné literární informace, ale pozorný divák jistě pozná řadu momentů, obsažených ve hře. Autobiografické prvky ve hře jsou skutečně patrné, i když rozhodně nejde o hru životopisnou. Tato skutečnost byla ještě podtržena okolnostmi, že autor tuto hru za svého života nezveřejnil a v závěti si vyhradil i značný časový odstup pro její zveřejnění.

Jestliže O'Neillovo dílo představuje žeň nesmírně bohatou a složitou, nikterak si nezádá se samotnými životními osudy autora. Eugene Gladstone O'Neill se narodil 16. prosince 1888 v New Yorku jako syn herce irského původu Jamese O'Neilla. James O'Neill byl jeden z nejtalentovanějších amerických herců své doby. Byl významným představitelem zejména velkých rolí Shakespearových her. O jeho uměleckých kvalitách hovoří s uznáním tehdejší kritika, zejména při hodnocení jeho Othella, kdy mu byla dáвана přednost i před slavným interpretem této role Boothem. James O'Neill však na vrcholu své slávy sešel se strastiplné cesty skutečného umění a dal se na cestu pohodlného uměleckého vegetování. Mimořádný úspěch a ohlas u obecnstva jej natrvalo připoutal k roli Edmonda Dantese v drammatizaci Dumasova románu „Hrabě Monte Christo“. V této roli dosáhl takové popularity, že jako ředitel divadelní společnosti jezdil s touto hrou po celé Americe, vydělával mimořádný obnos 50 000 dolarů ročně (v době, kdy průměrný plat dělníka nebo úředníka činil 1000 - 2000 dolarů), později dostala drammatizace dokonce hudební podobu. James O'Neill ke konci života hluboce litoval této umělecké kapitulace, kterou pokládal za životní tragedii. Eugene O'Neill jezdil nejdříve s rodiči po divadelních „štacích“, později byl dán do katolického internátu a po šesti letech přešel na vyšší střední školu, odkud vstoupil na Princetowskou universitu, kde ovšem byl jen jeden rok. Následovala ještě krátká úřednická epizoda u zasilatelské firmy

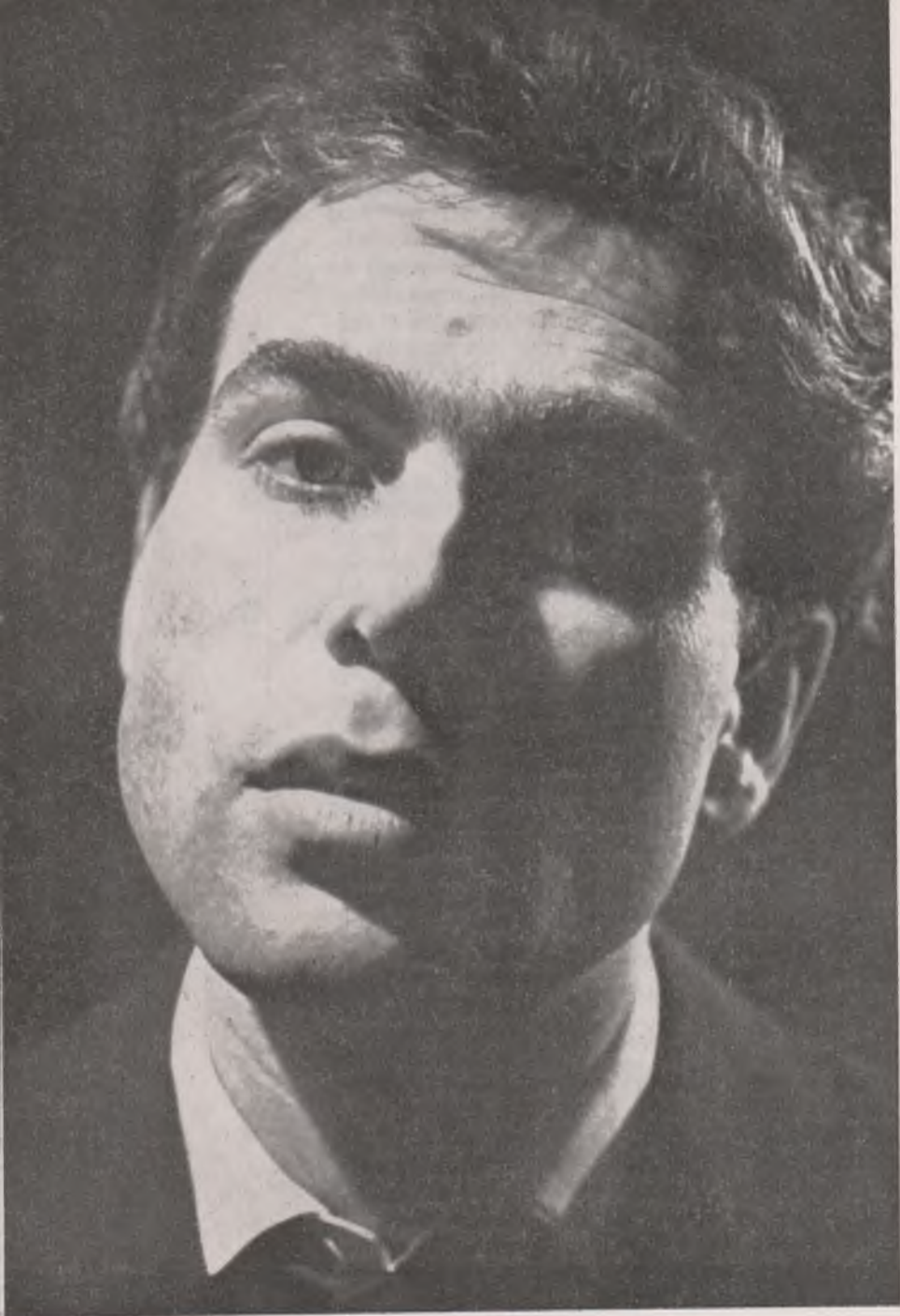

v New Yorku, a tím také končí jedna z etap jeho života.

Nespokojený se sebou samým, se světem, který dosud poznal, chce proniknout život hlouběji. Sdílí zlatokopeckou horečku v Hondurasu; zlato nenašel, ale poznal kouzlo drsného života. Tomuto prostředí zůstává věren i nadále jako námořník na nákladních lodích, odkud jej dobrodružná touha vyvrhla až na samé dno lidské společnosti — do přístavních krčem New Yorku, kde žil se společenskými vyvrženci, jejichž ložnicí byl často jen hospodský stůl. Na krátký čas jezdí se společností svého otce a v hudební verzi „Hraběte Monte Christa“ hraje epizodní roli žalárníka. Pozlátkový svět laciného kýče se O’Neillovi stává velice brzy nesnesitelným a odchází jako reportér do časopisu New London Telegraph. V této práci nalézá prvně uspokojení, tentokráte to však bylo vážné onemocnění tuberkulózou, které znovu mění jeho životní osudy. Léčení v sanatoriu znamená začátek O’Neillovy další životní etapy.

Ještě během léčení mnoho čte a píše první aktovky. Po léčení vstupuje do dramatického semináře prof. G. P. Bakera na Havardské universitě. Po absolvování v r. 1915 se seznamuje s amatérskou divadelní skupinou „Provincetown Players“, která se stává praktickou laboratoří prvních O’Neillových dram. pokusů. Po krátkém údobí přípravy dochází ke skutečné explozi O’Neillova dramatického talentu, který po 14 let chrlí hry, které jsou očekávány jako prvořadé události dram. světa. O’Neill pozvedá jako první americkou dramatiku na světovou úroveň a v krátkém čase se stává jeho jméno součástí světového dramatického trojhvězdi — Shaw, Pirandello, O’Neill. Dokladem toho je i Nobelova cena, kterou byl počtěn v roce 1936. Později se uzavírá do luxusní osamělosti, k dramatické práci se vrací po delších časových odstupech. Jeho uzavřenost je stupňována trojím nešťastným sňatkem i rozchodem s dcerou, která se proti jeho vůli provdala za Ch. Chaplina a v neposlední řadě to bylo i nové objevení choroby. —kb—

V jednom z rozhovorů, který byl otištěn v době zkoušek na hru „Ledař přichází“ prohlásil O'Neill: „Je-li lidská rasa tak zatraceně omezená, že neměla ani za dva tisíce let dost rozumu, aby pochopila, že tajemství štěstí je obsaženo v jediné prosté větě, o níž byste si myslili, že jí každý školák porozumí, použije, pak je na čase, abychom celé lidstvo smetli do nejbližší stoky a přenechali svět mravencům. A ta prostá věta zní — Co by prospělo člověku, kdyby celý svět získal a na své duši škodu utrpěl?“

V tomto přísném soudu dramatika je obsažen také smysl celé jeho tvorby, naši hru nevnímáme. Smysl dramatiky rozsáhlé, složité, zdánlivě protichůdné, ale přece jen jednoznačné ve společenském autorově apelu — celý svět nemůže zaplatit hodnotu jedné jediné lidské duše. Toto humanistické memento také spojuje O'Neillů se všemi velikány ducha, co jich historie lidstva měla — od antiky až po dnešní časy. Není vůbec důležité, zda svojí tvorbou ukazovali člověka, jakým by měl být nebo opačný postup (to je případ O'Neillů) představující člověka, jakým skutečně je — v obou případech je společenský dramatismus obsažen v disproporci mezi skutečným stavem a ideálem. Není třeba zakrývat, že druhý postup je pro diváka mnohem náročnější, přesněji náročnější pro správné vidění a pochopení. Pochopit, že za těmi desítkami tragických hrdinů, kteří ztroskotávají v životě, je skrývá autorova vykupitelská tendence pomoci člověku hledat ty křížovky života, které rozdělují cesty, směřující ke štěstí na straně jedné a k tragickému pádu na straně druhé.

Jde o hledání lidského štěstí, kdy zorný úhel, kterým se dívá O'Neill na svět je značně rozdílný od úhlu našeho pohledu. Díváme se ze zcela rozdílných společenských pozic, ale řešíme stejný úkol — hodnotu lidského života. A v tomto smyslu je tento velký humanista, v poloze obecně mravních hodnot, partnerem nám blízkým. Anž bychom zastírali skutečnosti, které nás dělí, je naše inscenace hledá-

Co by prospělo člověku,
kdyby celý svět získal
a na své duši škodu utrpěl.

EUGENE O'NEILL

ním těch skutečností, které v O'Neillově díle hovoří k nám.

O'Neill s otevřeností moderní dramatice vlastní ukázal, že momenty, ovlivňující duchovní svět dnešního člověka jsou složité, často nejsou určovány jen vnějším světem. Řadu těchto impulsů moderní kultivovanost zatlačila, ale nikdy je nemohla s definitivní platností spoutat. O'Neillova dramatika postihuje mnohovrstevnatost duše moderního člověka s nekompromisní otevřeností a v této tendenci po naprosté pravdivosti je jedním z nejhumnějších darů moderního umění, neboť touha po upřímném sebepoznání je základním předpokladem sebepřekonání a tedy i osvobození člověka. A právě tato přímo děsivá touha dobrat se sebeotřesnější pravdy je obsažena v O'Neillově dramatice mírou maximální. Jestliže si dnes uvědomujeme ve všech sférách našeho života, že jen naprostá otevřenost a přiznání všech skutečností je jediným možným východním bodem, je třeba nalézt tuto odvahu i pro život soukromý.

O'Neillova hra rozhodně není traktát abstraktní morálky s dedukcí vysněné automatické spravedlnosti. Dramatikovy postavy svým pádem nevykupují osudy dalších postav. Jejich pád či smrt by byla skutečně nesmyslná, kdyby katarze nenastala v hledišti. Hra nepřináší v závěru jednoznačné poučení a odpovědi na život. Stejně jako většina moderního umění spíše otázky klade než zodpovídá, i v tomto smyslu je pravdivým odrazem moderního světa. A v tom je i míra její společenské aktivity a nebojme se říct — i optimismu — má odvahu tyto kruté otázky klást, neboť věří, že moderní lidstvo je schopno na ně správně odpovědět. Míra této odvahy je jistě náročná a ne ke všem bude promlouvat stejně silným a zřetelným hlasem. Ale objevuje složitost duševního vesmíru a pomáhá jej luštit. A to je také nejvyšší hodnota, hodnota pro kterou hru uvádíme — hovořeno s O'Neillem: „Celý svět nemůže zaplatit hodnotu jedné jediné lidské duše“.

Kdyby se mne někdo zeptal,
kterého dramatika považuji za
nejvýznamnějšího, nejzajíma-
vějšího a nejvíc vzrušujícího,
odpověděl bych bez rozmyš-
lení - Eugena O'Neilla

ALEXANDR TAIROV

Státní divadlo v Ostravě

Eugene O'Neill: Dlouhá cesta domů
a nový Program vydalo Státní divadlo v Ostravě v redakci dramaturga Vojtěcha Kappelce. Obálka a grafická úprava Vladimír Šrámek, fotograf František Krasl, typografická úprava Rudolf Mikeska. Vytiskly ostravské tiskárny závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14.
Číslo 2, 1955. T-11 62074